

I. EDITORIAL

CURTEA PENALĂ INTERNAȚIONALĂ LA 75 DE ANI DE LA CREAREA ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE

Lector univ. dr. Gabriel MANU

Aspecte generale

Proiectul unei justiții internaționale având caracter permanent aparține fondatorului dreptului penal internațional, profesorul român Vespasian V. Pella¹.

De la ideea fondatoare a diplomatului român și până la adoptarea, la 17 iulie 1998, la Roma, a Statutului Curții Penale Internaționale (intrat în vigoare la 1 iulie 2002)² și la constituirea sa ca instanță, la începutul anului 2003, au fost parcurse o serie de etape care se cuvin menționate³:

- Decizia Asociației Internaționale de Drept Penal, întemeiată pe tezele lui Vespasian V. Pella, privind instituirea unei jurisdicții penale internaționale, materializată în cadrul primului congres din 1926, în cadrul căruia s-au adoptat rezoluții privind proiectul extinderii jurisdicției Curții Permanente Internaționale de Justiție asupra cauzelor penale, prin atribuirea de competență pentru judecarea indivizilor și statelor vinovate de agresiune sau alte infracțiuni contra dreptului internațional;

- Adoptarea Statutului unei jurisdicții criminale internaționale, în cadrul Conferinței de la Geneva, din 16 noiembrie 1937, pe baza proiectului elaborat de Vespasian V. Pella;

- Elaborarea, în anul 1950, de către un Comitet de juriști, din care profesorul român făcea parte, la cererea secretariatului general al ONU, a Memorandului asupra unui proiect de Cod represiv al crimelor contra păcii și securității umanității;

¹ Născut la Râmnicu Sărat, la 17 ianuarie 1897, decedat la 24 august 1952, la New York.

² Publicat în M. Of., Partea I, nr. 211 din 28 martie 2002.

³ Mircea Duțu, *Vespasian V. Pella (1897-1952): fondator al dreptului internațional penal, promotor al unificării dreptului penal, artizan al justiției penale internaționale*, Ed. Universul Juridic, 2012.

- Refuzul Adunării Generale a ONU (1947) de a aproba proiectul înființării Curții Penale Internaționale, urmat de desemnarea Comisiei de Drept Internațional să elaboreze „principiile de la Nürnberg” și proiectul unui „Cod privind delictele împotriva păcii și securității internaționale”;

- Aprobarea proiectului unui „Cod al crimelor împotriva păcii și securității omenirii”, prezentat Adunării Generale a ONU spre aprobare (1996).

Un factor favorizant al acestui proces istoric l-au constituit realitățile celui de-al Doilea Război Mondial, sub influența cărora dreptul internațional a interzis statelor să amenințe sau să facă uz de forță, exceptând situațiile de autoapărare⁴.

Dreptul internațional devine, prin conținutul și finalitatea sa principală, un drept al păcii, urmare a obligării statelor să renunțe la război „ca instrument de politică națională în relațiile lor reciproce”⁵, prin Pactul Briand-Kellogg⁶.

Dreptul la autoapărare, întemeiat pe suveranitatea națională a statelor, exercitat individual sau colectiv, permite folosirea forței armate numai când statul este supus unei agresiuni armate și doar în scop de apărare a teritoriului, independenței și suveranității sale⁷.

Având în conștiință că, în cursul secolului XX, milioane de copii, de femei și de bărbați au fost victime ale unor atrocități care sfidează imaginația și lezează profund conștiința umană, recunoscând că prin crimele de o asemenea gravitate se amenința pacea, securitatea și bunăstarea lumii și afirmând că cele mai grave crime care privesc ansamblul comunității internaționale nu pot rămâne nepedepsite, iar reprimarea lor trebuie să fie asigurată efectiv prin măsuri luate în cadrul național și prin întărirea cooperării internaționale, cele 120 de state semnatare, inclusiv România, au adoptat Statutul Curții Penale Internaționale („Statut”).

Determinați să pună capăt impunității autorilor acestor crime și să coopereze astfel pentru prevenirea unor noi crime, reamintind că este de datoria fiecărui stat să supună jurisdicției sale penale pe responsabilii de crime internaționale, în concordanță cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite, fondatorii Curții Penale Internaționale (în continuare Curtea sau CPI) au conceput-o ca instituție permanentă, complementară jurisdicțiilor penale naționale, care poate să își exercite competența față de persoane pentru crimele cele mai grave.

⁴ Marcel Gorincioi, *Curtea Penală Internațională. Principii generale regăsite în Statutul de la Roma*, disponibil la <https://www.juridice.ro/654075/curtea-penala-internationala-principii-generale-rega-site-in-statutul-de-la-roma.html>, accesat la 20 octombrie 2020.

⁵ Gheorghe Moca, Mircea Dușu, *Dreptul Internațional Public*, Vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 129.

⁶ Semnat la Paris, la 27 august 1928, de reprezentanții următoarelor state: Australia, Belgia, Canada, Cehoslovacia, Franța, Germania, India, Statul Liber Irlandez, Italia, Japonia, Noua Zeelandă, Polonia, Africa de Sud, Regatul Unit și Statele Unite. Tratatul a intrat în vigoare la 24 iulie 1929.

⁷ Gheorghe Moca, Mircea Dușu, *op. cit.*, p. 135.

Legătura dintre Curtea Penală Internațională și Organizația Națiunile Unite este creată printr-un acord aprobat de Adunarea statelor părți la Statut, încheiat de președintele Curții în numele acesteia.

Organizarea și funcționarea Curții Penale Internaționale

Competența materială a Curții este limitată la crimele cele mai grave, care privesc ansamblul comunității internaționale, stabilite prin Statut ca fiind: crima de genocid, crimele împotriva umanității, crimele de război, crima de agresiune. Răspunderea în fața Curții pentru aceste fapte este imprescriptibilă.

Elementele constitutive ale crimelor trebuie să fie aprobate cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor Adunării statelor părți (art. 9).

Ratione temporis, Curtea are competența numai în privința crimelor comise după intrarea în vigoare a Statutului. Dacă un stat devine parte după intrarea sa în vigoare, Curtea nu poate să își exercite competența decât cu privire la crime comise după intrarea în vigoare a Statutului pentru acest stat, în afară de cazul în care cel din urmă consimte, prin declarație, ca față de crima în discuție Curtea să își exercite competența, situație în care este obligat să coopereze cu aceasta, fără excepție.

Procurorul Curții Penale Internaționale poate deschide o anchetă din proprie inițiativă, văzând informațiile privind crimele care țin de competența Curții, iar pentru verificarea seriozității informațiilor primite poate cere informații suplimentare statelor, organelor Organizației Națiunilor Unite, organizațiilor interguvernamentale și neguvernamentale sau altor surse demne de încredere pe care le socotește corespunzătoare și poate strânge depoziții scrise sau orale la sediul Curții.

Dacă consideră că există motive întemeiate de a deschide o anchetă, procurorul prezintă Camerei preliminare o cerere de autorizare în acest sens, însoțită de orice element justificativ obținut. Victimele pot fi reprezentate la Camera preliminară conform Regulamentului de procedură și de probe. Dacă, după examinarea cererii și a elementelor justificative care o însoțesc, Camera preliminară consideră că se justifică deschiderea unei anchete și că pare să fie de competența Curții cauza, Camera preliminară își dă autorizarea, fără prejudicierea deciziilor pe care Curtea le va lua ulterior în materie de competență și admisibilitate.

Un răspuns negativ al Camerei preliminare nu împiedică procurorul să prezinte, în continuare, o nouă cerere bazându-se pe noi fapte și probe având legătură cu aceeași situație. Dacă, după examenul preliminar, procurorul conchide că informațiile care i-au fost supuse nu justifică deschiderea unei anchete, el avizează despre aceasta pe cei care i le-au furnizat. Acestuia nu îi este interzis să examineze, în lumina noilor fapte sau probe, alte informații care i-ar putea fi comunicate în legătură cu aceeași cauză.

Activitatea CPI este guvernată de o serie de principii fundamentale ale dreptului penal modern, respectiv: *non bis in idem*⁸, *nullum crimen sine lege*⁹, *nulla poena sine lege*¹⁰ și principiul neretroactivității *ratione personae*, cu aplicarea dreptului cel mai favorabil persoanei care face obiectul unei anchete, urmăriri sau al unei condamnări.

Judecătorii își exercită funcțiile în deplină independență, fiind aleși dintre persoanele care se bucură de o înaltă considerație morală, cunoscute pentru imparțialitatea și integritatea lor și întrunind condițiile cerute în statele lor pentru exercitarea celor mai înalte funcții judiciare.

Capitolul 6 din Statut reglementează etapele procedurii, respectiv ancheta și procesul, cu menționarea elementelor de procedură privind competența, drepturile persoanelor implicate în anchetă, rolul Camerei preliminare, măsura arestării, procedura judecării (guvernată de principiul prezumției de nevinovăție), probele, pedepsele și executarea lor, căile de atac, despăgubirea victimelor, dar și măsuri de cooperare internațională și asistență judiciară, necesare în vederea bunei funcționări.

Prin Statut se constituie o Adunare a statelor părți, în cadrul căreia fiecare stat parte are un reprezentant, care poate fi asistat de supleanți și de consilier. Celelalte state care au semnat statutul sau Actul final pot să participe cu titlu de observatori.

Finanțarea organizării și activității Curții Penale Internaționale provine din contribuțiile statelor părți și resursele financiare furnizate de Organizația Națiunilor Unite, sub rezerva aprobării date de adunarea generală îndeosebi în cazul cheltuielilor legate de sesizarea Curții de către Consiliul de Securitate.

Curtea poate primi și utiliza cu titlu de resurse financiare suplimentare contribuțiile voluntare ale guvernelor, organizațiilor internaționale, particularilor, întreprinderilor și ale altor organisme, potrivit criteriilor stabilite în materie de Adunarea statelor părți, mecanism care a generat o serie de critici vizând posibilitatea favorizării unor interese particulare și a exercitării unor influențe asupra judecătorilor Curții de către entitățile private care îi finanțează voluntar activitatea.

⁸ Nimeni nu poate fi judecat de Curte pentru actele constitutive de crime pentru care a fost deja condamnat sau anchetat de aceasta și nici judecat de către o altă instanță pentru o crimă prevăzută în Statut, pentru care a fost deja condamnat sau achitat de către Curte. Oricine a fost judecat de către o altă instanță, pentru un comportament căzând sub prevederile art. 6, 7 sau 8 din Statut nu poate fi judecat de către Curte decât dacă procedura în fața altor instanțe: a) avea ca scop să sustragă persoanele în cauză responsabilității penale pentru crime ce țin de competența Curții; sau b) nu a fost condusă în mod independent sau imparțial, cu respectarea garanțiilor prevăzute de dreptul internațional, ci într-un mod care, în circumstanțele date, era incompatibil cu intenția de a acționa persoana în justiție.

⁹ O persoană nu răspunde penal, în baza Statutului, decât dacă comportamentul său constituie, în momentul în care se produce, o crimă ce ține de competența Curții. Definirea unei crime este de strictă interpretare și nu poate fi extinsă prin analogie. În caz de ambiguitate, ea este interpretată în favoarea persoanei care face obiectul unei anchete, urmăriri sau condamnări.

¹⁰ O persoană care a fost condamnată de Curte nu poate fi pedepsită decât în conformitate cu dispozițiile Statutului.

Situația actuală a activității Curții Penale Internaționale

Aniversarea a 75 de ani de la crearea Organizației Națiunilor Unite reprezintă un pretext potrivit pentru o evaluare de actualitate a justiției penale internaționale, ce include situația tribunalelor internaționale și, în special, a Curții Penale Internaționale¹¹. Deși nu fac parte integrantă din Organizația Națiunilor Unite, au legături strânse cu aceasta, având în vedere că tribunalele internaționale (pentru fosta Iugoslavie sau Rwanda) au fost create de Consiliul de Securitate (organ principal al ONU), care are și competența de a sesiza Curtea Penală Internațională.

Meritele Curții Penale Internaționale și tribunalelor penale internaționale în respectarea și realizarea, în mod durabil, a justiției internaționale, prin descurajarea și pedepsirea recurgerii la amenințare sau folosirea forței, sunt incontestabile. În același timp, activitatea Curții Penale Internaționale este supusă și unor critici, în sensul că, pe măsură ce ideea democrației progresează la nivel global, înfăptuirea justiției internaționale stagnează, cu o serie de argumente dintre care amintim¹²:

- durata excesivă a dezbatelor și procedurilor de anchetă și judecată;
- pronunțarea unor soluții discutabile, corelată cu suspiciuni de părtinire.

Tribunalul penal pentru fosta Iugoslavie a achitat pe unii dintre principalii responsabili pentru epurărilor etnice, motiv pentru care cinci organizații pentru drepturile omului din Bosnia, Serbia, Croația și Kosovo, susținute de 112 avocați, profesori, jurnaliști, au cerut Secretarului general al Organizației Națiunilor Unite să deschidă o anchetă privind „independența, imparțialitatea și integritatea” judecătorilor acestui Tribunal;

- întârzierea cu care state membre au reușit să definească în Statutul Curții Penale Internaționale crimele de agresiune și amânarea deciziei privind punerea efectivă în aplicare a acestor prevederi;

- acuzațiile de anchetare discriminatorie, în sensul urmăririi cu predilecție a liderilor africani implicați în războaie, oferind restului lumii un sentiment de impunitate, ceea ce a generat tensiuni între Africa și Curtea Penală Internațională. Ponderea cazurilor africane în fața Curții a determinat Uniunea Africană să adopte o rezoluție pe 3 iulie 2009, prin care solicita statelor africane să nu mai coopereze, schimbare de atitudine alarmantă și care necesită evaluări din partea Curții, având în vedere și numai faptul că statele africane (Africa de Sud, Ghana și Botswana) au fost activ implicate în adoptarea Tratatului de la Roma, iar primul stat din lume care l-a ratificat a fost Senegal;

¹¹ Mircea Dușu, *Un centenar al supremației dreptului și primatului păcii și cooperării internaționale*, disponibil la <https://www.juridice.ro/essentials/4312/un-centenar-al-suprematiei-dreptului-si-primatului-pacii-si-cooperarii-internationale>, accesat la 8 decembrie 2020.

¹² Mohammed Bedjaoui, *L'ONU: Une organisation au service de la justice internationale*, în „Les 70 ans des Nations Unies: Quel role dans le monde actuel?”, Editions A. Pedone, Paris, 2014, p. 213.

- acuzele de „abuz de principiul jurisdicției universale” aduse unor state ale Uniunii Europene, sens în care Uniunea Africană a cerut Uniunii Europene să înceteze practica de arestare a personalităților africane care trec prin Europa, ce aduce atingere legislației naționale privind extrădarea, cooperarea judiciară, imunitățile, regulile speciale de jurisdicție și privilegiile de jurisdicție.